

ג'יפנא:

מפגש פסגה וכתובת לטינית

זאב ח' ארליך (ז'אבו)

חלון לאימפריה: הכתובת במקום הימצאה

ככפר ג'יפנא שבחבל בנימין, על אם הדרך מירושלים לשכם, גילינו שבר של כתובת לטינית חקוקה באבן גיר. בשטחי הכפר התגלו בעבר כתובות קדומות ביוונית, בעברית ובארמית, רובן קשורות לקבורה, אולם עד כה לא נמצאה כתובת בלטינית. שבר האבן שעליו נחקקה הכתובת נמצא בשימוש משני, כאדן לחלון בבית מגורים שנבנה בשלהי התקופה העות'מאנית או בימי המנדט הבריטי. ממדי האבן: 54 ס"מ / 24 ס"מ / 12 ס"מ, ועליה חמש שורות כתב. אבן הכתובת סותתה משלושה צדדים וניכר רווח בין הכתב לקצה המסותת, ומכאן שלפנינו תחילתן של השורות המקוריות:

PI[-]
C[-]
TR[-]
O/C/G[-]
L[-]

האות C שבשורה השניה מוזחת מעט פנימה לעומת האות הראשונה בשורה שמעליה. בשורה הרביעית נראים שרידי אות עגולה - O, C או G. האות מוזחת מעט פנימה, כמו בשורה השניה, וכך גם האות L בשורה החמישית. בשורה השלישית שרדו האותיות TR, הנראות בבירור. ראש האות T, ובסיס האות L, הם צרים ביותר. הקווים האופקיים הקצרים באותיות EFLT אופייניים לכתובות שזמנן המאה השנייה לספירה. בזהירות הנדרשת, ניתן להציע את המאה השנייה כזמן חקיקתה של הכתובת. שרידי הכתובת כוללים אותיות יחידות בלבד, ולכן כל הצעה להשלמת הכתובת תהיה בלתי מבוססת.

לפי המדרש, בזמן מרד החורבן פגש רבן יוחנן בן זכאי, שיצא בהיחבא מירושלים הנצורה, את המצביא הרומי אספסיאנוס כאשר "הלך אספסיאנוס לרחוץ בגופנא זו" (איכה רבתי, לא). יוסף בן מתתיהו כתב שטיטוס, בנו ויורשו של אספסיאנוס, "הושיב בגופנא כוהנים ואנשי מעלה אחרים שנטשו את ירושלים בעת המצור, ונהג בהם כבוד" (מלחמת היהודים, 115). בעיר ציפורי הוקם לאחר חורבן המקדש בית כנסת של הגולים מגופנא, "כנישתא דגופנא" (ירושלמי ברכות ג, א). החל במאה השנייה הייתה גופנא עיר מחוז, מרכז הטופארכיה הרומית, ובה חנה הלגיון העשירי. נפת גופנא נזכרת בשטר כתובה שהוטמן בימי מרד בר כוכבא, במאה השנייה לספירה, במערות ואדי מורבעאת במדבר יהודה. על מכסה של גלוסקמה שהתגלה במערת קבורה בג'יפנא, שזמנה לאחר מרד בר כוכבא, נחרתה כתובת ביוונית שתרגומה "שלומית אשת/בת יקים" (יקים הייתה משפחת כוהנים).

כתובות האדמיניסטרציה והצבא בארץ ישראל בתקופה הרומית המאוחרת - בהן כתובות בנייה, קבורה ועוד - נחקקו בשפה הלטינית. מציאתה של כתובת לטינית זו היא עדות ארכאולוגית ראשונה למציאתם של גורמי מינהל וצבא רומיים בגופנא, נוכחות שעד כה נודעה רק מהכתובים.

לעיון נוסף

א' קליין, "גופנא בתקופה הרומית המאוחרת לאור הממצא האומנותי והאפיגרפי", בתוך: א' טבגר, ז' עמר ומ' ביליג (עורכים), במעבה ההר: מחקרי הר אפרים ובנימין, א, תשע"ב, עמ' 119-134.

מחיר: 35 ₪

הדפסה: דצמבר 2015

0 2220003703 7

דאנאקוד 222-3703